

Svitlana PIDOPRYGORA

Mykolaiv

THE CONCEPT OF MEMORY IN MULTIMEDIA PROJECT «AMNESIA»

In the article the specificity of the artistic interpretation of the concept of memory in «Amnesia» is analyzed. Text, sound, images, multimedia combined in a single plane, allow authors of «Amnesia» to comprehend the concept of memory. Text becomes the conceptual field of memory; word becomes visible, movable, tangible, musical, demonstrating in practice telesynesthesia phenomenon. Language game opens up the potential of speech and creates an unstable reality, where everything is exposed ironic question, and the memory is filled with signs of mass culture. Language and memory in the artistic concept of the project is seen as necessary elements of modeling postmodern world view – «the world as a text».

Key words: digital literature, hypertext, multimedia, memory, concept, telesynesthesia.

Светлана ПОДОПРИГОРА

г. Николаев

КОНЦЕПТ ПАМ'ЯТИ В МУЛЬТИМЕДІЙНОМУ ПРОЕКТІ «АМНЕЗІЯ»

В статті досліджується специфіка художественного осмислення концепта пам'яті в проекті «Амнезія». Текст, звук, зображення, об'єднані в єдиній мультимедійній площині, дають можливість авторам «Амнезії» багатовекторно осмислити концепт пам'яті. Текст позиціонується як концептуальне поле пам'яті, слово стає видимим, подвижним, ощутимим, музикальним, що демонструє явище телесинестезії. Язикова гра відкриває потенціал слова, і, одночасно, формує неустойчиву реальність, де все піддається іронічному сумніву, а пам'ять наповнюється знаками масової культури. Язык и память в художественной концепции проекта видятся необходимыми элементами моделирования постмодернистской картины мира – «мира как текста».

Ключевые слова: цифровая литература, гипертекст, мультимедийная литература, память, концепт, телесинестезия.

Стаття надійшла до редколегії 10.04.2017

УДК 821.16.2-6.09

Інга ПОГРЕБНЯК

м. Київ

inga_vp@ukr.net

НАЦІОНАЛЬНИЙ КОД ЕПІСТОЛЯРІЮ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

У статті проаналізовано епістолярій Бориса Грінченка з семіотичного погляду, представлено листи як семіотичне (знакове) утворення. Визначено національний код як фундаментальне поняття в семіотиці, розглянуто епістоли як знаки, носії інформації, що містять коди. Дешифровано провідні комунікативні коди митця зі знаковими посталями кінця ХІХ–ХХ століття.

Ключові слова: семіотика, знакова система, епістолярій, національний код, дешифрування.

Сучасна дослідницька ситуація в літературознавчій науці характеризується серйозними методологічними новаціями, підвищенням інтересом з боку дослідницьких угруповань до вивчення проблем семіотичного дискурсу. На сьогоднішнє дослідження семіотичних процесів присвячено багато ґрунтовних праць, зокрема Ч. Пірса («Логічні основи теорії знаків», 1897–1898), Ч. Моріса («Основи теорії знаків», 1938), Е. Кассіра («Філософія символічних форм», 1923–1929), Ф. де Соссюра («Праці з мовознавства», 1977) та інші.

Традиційно семіотику (від грецького *semeion* – «знак») визначають як науку про знаки та знакові системи [7, 373]. Семіотика вивчає властивості знаків, будову і закони, керуючі знакові системи, які здатні зберігати і передавати інформацію. В центрі уваги семіотики знаходяться знаки, як носії значень, коди чи системи, в яких знаки організовані і культура, в рамках якої знаки і коди оперують. Семіотика розкриває всі явища культури як знакові системи, які також є феноменами комунікації і в яких окремі повідомлення організовуються і стають

зрозумілими у відповідності з кодом. Код – один із фундаментальних понять в семіотиці. Семіотичні коди є процедурними системами, що пов'язані конвенцією для кореляції означуючих та означуваних в певних сферах. Коди забезпечують каркас, в рамках якого знаки отримують смисл: вони є керівництвами по інтерпретації, що використовуються інтерпретативними спільнотами.

Інтереси семіотики розповсюджуються на людську комунікацію, зокрема і на епістолярій, адже листування – процес який пов'язаний з передачею, зберіганням і переробкою інформації, з використанням знакових систем чи в несистемних (ізолюваних) знаків. Закономірним є те, що в інформаційних процесах (епістолярній комунікації) знаки (листи) виступають в якості елементарних носіїв інформації, які містять коди.

Існує багато вагомих високоавторитетних висловлювань щодо епістолярію як джерела документальної інформації стосовно дослідження біографії і різних сфер діяльності видатних і менш відомих осіб історичного минулого, проте аналіз листів через призму семіотичного підходу, зустрічаємо реферативно, побіжно. Дешифрування національного коду листів Бориса Грінченка зумовлює актуальність нашого дослідження.

У колі літераторів свого часу Борис Грінченко вирізняється як оригінальна і багатогранна особистість. У статті «Наше літературне життя» І. Франко ставив Б. Грінченка на «перше місце серед справжніх борців за українське слово», на «перше місце – по пильності, по таланту, по тривалій працьовитості і різномірності інтересів духовних» [8, 91–11]. Своє першочергове завдання Б. Грінченко вбачав у служінню народу і вважав, якщо людина щоденно прагне бути кращою, то тоді вона стоїть на шляху духовного розвитку. Коди його листів – важливе джерело вивчення громадсько-політичного, культурного і літературного життя України кінця XIX – початку XX століть.

Відомо, що в цей період українське духовенство було повністю залежним від духовного керівництва, тому українство мусило розраховувати на декласовану інтелігенцію, яка в умовах утисків не мала великого впливу. До цієї когорти входили в основному вихідці із збіднілих дворян, духовенство, селяни та міщани. Болючою наріжною проблемою стає відрив від рідної землі тогочасної молоді – соціально-революційні ідеї та космополітизм швидко по-

ширювались і проростали в душах молодих людей: «Московська стихія, культура й мова були поширені в Києві і впливали на нас, українську молодь, у літературі й особливо в школі, де всього вчено по-московськи і не було української мови, навіть як окремого предмету, – писав Дмитро Багалій» [1, 83]. У той час коли ці ідеї стрімко поширювались та пропагувались в тодішній російській пресі, українці не мали вільних органів друку, які б поширювали національну ідею. А те, що дозволялося, проходило фільтрацію, яскравим прикладом цього є лист Б. Грінченка до М. Дикарева: «Ви все докоряєте мене за правопис от Вам становище: цензура вимагає урядового правопису, а друкарня мала і навіть шрифтів скільки треба не має. А щоб Ви зрозуміли, як цензура пильнує правопису, то ось приклад. Тутешня «общественная библиотека» друкувала свій каталог і цензура дозволила се надруковане звичайне посилається до цензури знову – по «билетъ на выпускъ» [...] Цензура примусила передрукувати всі картки, де стрівалася «кулішівка» [...] Я ледве міг досягти, щоб дозволено йотувати!» [3, 1 арк.]

Проблема духовного розвитку України є однією з головних, які ставив перед собою митець. Різка критика щодо розвитку літератури, історії України, генерує різні смислові й настроєві пласти епістолярію. В листі від 1888 року до Комарова, Грінченко чітко відстоює позицію розповсюдження української книги, адже народ потрібно вчити на творах з приватного життя простих людей. Письменник вважав, що народ «скося» дивиться на українську книжку, тому що він здеморалізований тими обставинами в яких живе: «...треба спершу привчити до книжки на рідній мові, а тоді вже учити» [4, 1 арк.]

Б. Грінченко по-сучасному розглядав проблему національної ідеї і саме тому категорично відстоював позицію видання українських творів, усвідомлюючи, що не лише науковими працями можливо досягти духовного розвитку, але й простими, народними творами, які розвивають українську націю, написані з гумором, в яких відображено народний світогляд. Але таких творів, на думку Грінченка, дуже мало: «...не самі наукові читати народові, – він бажа й беллетристики. А у нас її дуже мало, пишемо ми ліниво, – чому-ж недати і народного твору?» [4, 2 арк.]

Грінченко ніби спеціально провокує роботу думки, настроює на співпереживання, мобілізує, активізує до творчості та співтворчості і

тому цілком виправданою є критика в бік тогочасних письменників, науковців, всіх, хто був долучений до національної ідеї: «Ми маємо своїх учених. Але поспитаюся я: де їхні статті у галицьких журналах? Хто пише? Люде такі, що їх спеціальність не учена праця. А перші науки мовчать, мов їм роти квинтухами позабивато» [4, 4 арк.].

Дешифрування національного коду листування Б. Грінченка свідчить про поліфонізм діалогів, що демонструють творчу індивідуальність письменника, розкривають єдність особистого й громадського, художнього й публіцистичного, морального й етичного. В цьому контексті варто послатися на специфіку епістолярного діалогу між Грінченком та Іваном Липою. В листі 1893 року Грінченко писав: «Любий дідьку Йване, питаєтесь про те, де краще Вам зостатися – на селі, чи в Харкові. Скажу так: на село треба, дуже треба діячів, але треба їх і в місті. І там, і там можна зробити величезну користь нашій країні. Дивіцця, де Вам буде зручніше. На селі Вам буде спокійніше, бо не дошкулятиме Вас та «культурна» обстановка, яка мучитиме в городі. За те на селі будете Ви відгороджені від світу. Ви ж, здаєцця, звикли до товариства і тяжко Вам буде жити в самотині. [5, 1 арк.]. У листах Бориса Грінченка простежується заглибленість у внутрішній психодуховний світ, передує почуттєве (інтуїтивне) начало, яке ґрунтується на процесі самоспостереження себе в суспільстві. Індивідуальне та індивідуалістичне є в нього не тільки предметом художньої обсервації, а й способом зображення нації; митець звертає увагу на проблему самотності, змінює концепт людини. 1882 року, в листі до Івана Зозулі, Борис Грінченко пише: «ти запевне дивуєшся, чом я досі не писав и здивуєшся ще більше, коли я тобі скажу, що не писав того, що просто не хотілося писати. Якась байдужість до всего обняла мене на хвилину и захопила всю мою истоту. Схотилося сховатися, залізти у свій куток и сидіти так не вилазючи, щоб люде не побачили, и все думати, думати, думати. Що? Я й сам не знаю, тільки знаю, що щось не так з мною робиться, як треба» [5, 1 арк.]. Грінченко прагнув до моральної свободи українського народу, адже тільки за такої умови, на думку письменника, нація зможе досягти свого розквіту, натомість відродження народу треба починати з його духового пробудження. На жаль, виправданими є скарги Грінченка з приводу занепаду тогочасних часописів, що не знаходили підтримки у інтелігенції. 26 січня 1893 року

Грінченко писав: «Не радію я ніяк тому проєктованому (чи буде ж він в дійсності?) часописові, що має бути тріскою од «Батьк.». Вбачаю с цього тілки те, що ті, що порядкують у «Батьк.» не знають гаразд народніх потреб, – тим і одняли у народнього часопису науку та красне письменство. Це велика помилка і коли «Батьк.» не догадаєцця, що се помилка, то вона загине. Та й яка вона тепер стала? Нещасний той аркушичок двічі на місяць! Це народній часопис! Сором і жаль бере!» [5, 1 арк.].

У листах до І. Липи відчувається неприхована щирість Б. Грінченка до українців-побратимів (де б територіально вони не проживали). Письменник виступає оборонцем простих людей; із співчуттям пише про «австрійських українців», вважаючи їх одним із найнещасніших, на той час, народів у Європі. Митець з боєм згадує скільки вони витерпіли горя: голодування, адміністративні утиски, глитайські шахрайства, що чинились над ними не тільки чужими, але й своїми, гніт від польського панства – гніт економічний, релігійний і національний: «Тяжко жити людині в такому становищу! Людина шукає змоги вирватися з його здобути собі кращої долі і добірає способу, як се зробити, добірає пункту, що на його можна було б зіпертися у борні за свою долю.» [5, 1 арк.]. Грінченко з теплотою ставився до простих людей, співчував, намагався допомогти, вселити надію, віру у краще майбуття. Виправдовував він і тих, хто слухав «добродіятелів», адже намучене серце хоче легкості: «Народ безщасний, думаючи так, бо не знає, як гірко, як тяжко він одурицця. Але це його позивання до визволення, це його надія знайти пункт підпорний там, де його показують москалефіли саме і є тією річчу, що дає москалефілові життя. Частина москалефілів свідомо дурить народ своїми байками, а частина сама вірить їм. І це дає москалефільській партії змогу жити, це (або що не будь таке, як се, коли я тут помиляюся), а не московські рублі». [5, 1 арк.]. Національна ідея була визначальною для Б. Грінченка і ґрунтувалася на виконанні обов'язку перед народом. Саме тому він вимагав від себе та від побратимів, до яких відносив і І. Липу, чітких, послідовних, конкретних дій, зауважуючи, що робиться дуже мало заради загальної справи. На думку письменника, треба напружитися з усієї сили, треба віддаватися цілком цій роботі, тільки тоді народ зрозуміє хто до нього прихильний. «Треба, щоб народ побачив од нас реалізовану прихи-

льність до його, а не слова». ». [5, 1 арк.]. Б. Грінченко завжди ставив конкретні цілі, виконувати які закликав всіх, кому не байдужий український народ. В листі до І. Липи він апелює до радикальних дій, що матимуть успішні результати; звертає увагу на те, що робити потрібно більше, аби досягти мети: «Тепер видко виразно, що мусимо ми робити. 1) Ми мусимо вбити мрії, вияснити народові, як справді стоїть річ там, де обіцяють народові рай. 2) Ми мусимо в певнити народ, що тільки власну силу розвиваючи може він досягти визволу з свого нещасливого становища та 3) мусимо статися справжніми, а не мальваними, проводирями нашому народові, мусимо показуючи, що ми, а не той ладні положити за його життя». [5, 1 арк.].

Відомо, що в тогочасному суспільстві існував поділ на народовців та радикалів, але об'єднувало їх спільне бажання – покращення життя народу. Іноді ці угруповання не могли порозумітися в єдиній справі, адже погляди на одну й ту ж саму проблему були різними. Б. Грінченко важко переживав такі непорозуміння, адже головне – вибороти моральну свободу людей, дбати про їх духовний розвиток. Натомість, щиро радів, коли помилявся стосовно радикалів: «Я признаюсь, що під впливом народовської пресси я, хоч і завсіди був прихильний до народніх інтересів, про які клопочуцца радикали, – на самих радикалів дивився трохи неймовірно. Я признаюсь в своїй помилці з радістю, бо це радість впевнитися, що маєш щирого приятеля там, де сподівався його не мати. Я ні трохи не хочу хвалити те погане, що є у радикалів; я хвалю тільки гарне. А гарного цього білш, ніж поганого. Так саме і в народовців, укупі з гарним, є чимало поганого та про се нема чого Вам довго балакати, бо Ви це й самі здорові знаєте» [5, 1 арк.]. Б. Грінченко щиро прагнув порозуміння між радикалами та народовцями, адже усвідомлював, що розбрат руйнує українську силу, а згоди немає тому, що радикали «задержувати», а народовці уперті «по бусурманські», що заважає досягти спільного консенсусу. На думку письменника, порозуміння між ними мало відбутися якомога швидше заради загальноукраїнських інтересів. Логічним в цьому контексті є лист Б. Грінченка до І. Липи з критичними зауваженнями щодо роботи народовців: «Бо гляньте бо: формула радикальна: «призначаючи що розвиток великих нар. мас можливий тільки на національному ґрунті, дбатимуть радикали про те, щоб піднімати національну самосвідо-

мість» (цітую з голови, тим слова певне не зовсім так, але те, що в словах – так, див. програму р.п.) – ця формула дає народовцям цілковиту змогу погодитися з радикалами. А тим часом народовці зовсім уже не до речі починають кричати, що радикали тільки з «опортунізму» признають національність». [5, 1 арк.].

Світоглядний фундамент Грінченка породжував певну концепцію дійсності, спосіб її пізнання, розуміння історичних закономірностей України, а його національні ідейні переконання були спрямовані на зміну наявних суспільних відносин, моральних ідеалів, а також поглядів на роль і значення української літературної творчості в житті України, її історичної епохи, людської культури в цілому. 1893 року, в листі до Олександра Кониського Грінченко наголошує: «Ви той, на кого можна у нас показати, говорючи: цей не хитався на своєму національному шляху нікуди, а всі ті 35 рр. невсипущої праці без перепини, без вагання, положив на користь Україні, і завсіди в своїй літературній діяльності високо держав прапор української національної самостійности». [5, 1 арк.].

Головним завданням Грінченко вважає забезпечення духовних потреб не лише інтелігенції, а й простого люду. Ідею національного відродження Б. Д. Грінченко вбачав у вільному політичному, соціальному, економічному, культурному розвитку українського народу, прагнув представити культуру як цілісність на всій етнічній території з єдиною загальнонаціонально мовою: «Українські націоналі-народолюбці вважають русько-українську націю за націю самостійну, що має всі права, які звичайно повинна мати нація – себто: права порядкувати по-своєму в своїй землі в справах просвітній, культурній, економічній, соціальной та політичній [2, 105].

Український національний код в епістолярії Б. Грінченка – духовне життя українського суспільства, яке визначається як активотворча діяльність людей, що полягає у засвоєнні та перетворенні світу, зберіганні, розподілі, споживанні духовних цінностей ідеального змісту, причому це охоплює не тільки ідеальні явища, але й суб'єктів духовного життя, що мають певні потреби, інтереси, ідеали, а також соціальні інститути, що займаються виробництвом. Отож в подальшому зміст наукових розвідок може охоплювати проблематику визначень націєтворчих засад українського епістолярію кінця XIX – XX століть.

Список використаних джерел

1. Багалій Д. Автобіографія // Київська старовина. – 1992. – Ч. 4. – С. 83.
2. Грінченко Б. (Вартовий) Листи з України Наддніпрянської. Лист XII // Б. Грінченко-Драгоманов. Діалоги про українську справу. – К., 1994. – С. 105.
3. ІР НБУВ, ф. III, спр. 40712 1 арк.
4. ІР НБУВ, ф. III, спр. 40927 1–4 арк.
5. ІР НБУВ, ф. III, спр. 40997 1 арк.
6. ІР НБУВ, ф. III, спр. 40929 1 арк.
7. Лотман Ю. М. Семиотика. Структуралізм // Літературний енциклопедический словарь. – М. : Советская энциклопедия, 1987. – С. 373 – 374.
8. Франко І. Я. Старе й нове в сучасній українській літературі // Франко І. Я. Зібрання творів: У 50 т. – К. : Наукова думка, 1982 – Т. 35. – С. 91–11.

Inga POGREBNIAK

Kiev

NATIONAL CODE OF BORYS GRINCHENKO EPISTOLARY

The article analyzes the Borys Grinchenko correspondence from semiotic perspective, his letters are presented as semiotic (symbolic) formation. National code is defined as fundamental concepts in semiotics, epistles signs are considered as information containing codes. Borys Grinchenko communication codes with significant representatives of the end of the XIX-XX centuries are deciphered.

Key words: semiotics, sign system, correspondence, national code decryption.

Инга ПОГРЕБНЯК

г. Киев

НАЦИОНАЛЬНЫЙ КОД ЭПИСТОЛЯРИЯ БОРИСА ГРИНЧЕНКА

В статье проанализирован эпистолярный Бориса Гринченко с семиотической точки зрения, представлены письма как семиотические (знаковое) образование. Определено национальный код как фундаментальное понятие в семиотике, рассмотрены эпистолы как знаки, носители информации, содержащие коды. Дешифровано ведущие коммуникативные коды писателя со знаковыми фигурами конца XIX-XX века.

Ключевые слова: семиотика, знаковая система, эпистолярный, национальный код, дешифрование.

Стаття надійшла до редколегії 10.04.2017

УДК 82.01.09

Павло РЕГРУТ

м. Дубно

pavjkez@gmail.com

СТВОРЕННЯ РЕЦЕПТИВНИХ МОДЕЛЕЙ ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ СУЧАСНИХ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Якщо брати до уваги творчість Михайла Коцюбинського, то прикметною ознакою, з якою пов'язані проблеми у рецепції спадщини письменника, є формування канону української літератури. Коцюбинський як автор мистецьких творів, які своєю естетикою та стильовими особливостями випередили тогочасну літературну критику, безумовно, є однією з основних постатей літератури загалом. Саме тому важливо вибудувати нову стратегію сприйняття його творчого доробку. Творчість письменника варто розглядати залежно від читацького сприйняття у різні хронологічні етапи розвитку української культури та літератури. Подібна модель постає як альтернатива до традиційної історії літературних портретів.

Ключові слова: рецептивна естетика, рецептивні моделі, горизонт очікувань, імпліцитний читач, імпресіонізм, інтерпретація.

Постановка проблеми зумовлена кількома факторами суспільного, мистецького та культурно-етичного виміру. Суспільний фактор пов'язаний із здобуттям Україною незалежності та звільненням української культури від колоніального статусу. Осягання нових вимірів

української культури активізувало проблему ревізії та переосмислення інтелектуального досвіду. У цьому контексті переформатування канону української літератури залишається першочерговим завданням. Творчість Михайла Коцюбинського як ключової постаті в історії